

ДРАГАНА НОВАКОВИЋ*
Факултет за културу и медије
Београд

УДК 811.111:327
Прегледни рад
Примљен: 11.03.2014
Одобен: 27.04.2014

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК – LINGUA FRANCA САВРЕМЕНОГ МЕЂУНАРОДНОГ КОМУНИЦИРАЊА

Сажетак: Предмет овог рада је сагледавање доминантне улоге енглеског језика као заједничког средства комуницирања, у оквирима савремене међународне заједнице, чије је функционисање наглашено условљено процесом глобализације. У фокусу анализе налази се све израженије мешање и међусобно прожимање различитих политичких, економских и културолошких утицаја које је омогућено, између осталог, захваљујући глобалном распрострањању и прихватању енглеског језика као савременог *lingua franca* људи широм света. У прилог почетној хипотези рада и настојању да се она потврди, испитани су историјски, а онда и савремени разлози и услови за прихватање и успостављање енглеског језика као заједничког језика у међународне заједнице, као и области у којима је енглески језик однео превагу у односу на друге светске језике: функционисање међународних институција и организација, међународни бизнис и економија, издаваштво и медији, образовање, поштански, телеграфски и телефонски саобраћај, интернет, наука и технологија, међународна путовања и туризам и др.

Кључне речи: енглески језик, *lingua franca*, међународни односи, глобализација

У савременој међународној заједници, чије функционисање је доминантно условљено и усмерено процесом глобализације, све је израженије међусобно прожимање и мешање различитих културолошких

---

* dnovakovic@megatrend.edu.rs

утицаја и њихово олакшано и готово неометано „преливање“ преко националних граница држава широм планете. Интензивирање процеса који међународну заједницу повезују све гушћом мрежом односа и који доприносе стварању и функционисању међународног простора као јединствене целине, са културолошке стране посматрано, могуће је, између осталог, захваљујући прихватању истоветног комуникационог кода, односно заједничког средства споразумевања међу разноликим народима и културама широм света. Ове промене које су примарно утицале на обликовање савременог света (стварање заједничког међународног – глобалног тржишта, успон транснационалних компанија, експанзија информационо-комуникационих технологија и др.), одразиле су се и на област међународног комуницирања, где се енглески језик профилисао као општеприхваћени „алат“ и средство глобалне комуникације.

Зашто нам је потребан глобални језик?

Језик представља основно средство људске комуникације. Човекова јединствена способност говора условила је да се људи споразумевају преваходно путем заједнички створеног и препознатљивог система гласова, симбола и речи који зовемо језик. У друштвеном и културолошком смислу, језик представља једно од основних средстава распознавања и утврђивања идентитета неке друштвене заједнице, народа и његове културе. Разлике између мањих или већих социјалних гупација најлакше се и могу уочити као различитост језика којима се оне користе. Ипак, суштинску разлику међу језицима, односно људима који се њима служе, не чине разлике у гласовима, словима, речима или реченичким конструкцијама које су карактеристичне за неки језик, него је чине различити доживљај сопственог (личног, групног и националног) идентитета, односно доживљаји света око нас и нас самих. Разноврсност људског поимања света и начина изражавања и обликовања доживљеног искуства, резултирала је постојањем великог броја језика широм света. Према подацима објављеним на енциклопедијском интернет каталогу свих знаних живих светских језика, www.ethnologue.com¹ у савременом свету је у употреби око 6900 језика. Ако се има у виду да је овај број у континуираном опадању услед непрестаног изумирања појединих језика, ни тврдња британског лингвисте и академика Дејвида Кристала (*David Crystal*), чија је процена да се у свету тренутно говори

---

¹ штампано издање: Lewis M. Paul (2009) *Ethnologue: Languages of the World*, Dallas, Texas, USA

око 6500 језика, заправо не одступа превише података изнетих на овом сајту.

Потреба за премошћавањем комуникационих и културолошких баријера међу различитим народима, изродила је неколико покушаја да се ово питање реши. Међу првим су покушаји стварања неке врсте вештачког језика. Вештачки језик је осмишљен као мешавина различитих елемената већ постојећих језика, комбиновањем већ постојећих елемената, уз покушај поједностављивања језичких правила и ширења на што шире подручје. Најпознатији пример таквог покушаја стварања вештачког језика је *есперанто*, који упркос многим напорима није заживео и који је постао више занимљивост, него језик за стварну комуникацију глобалних размера. На овом примеру, потврђено је да тако вештачки створен језик, без укоренење традиције и културе која би га подржавала и давала му већу вредност, бива тешко прихваћен и тешко је очекивати да би се такав пројекат уопште могао остварити.

Још један покушај да се премости комуникациони јаз између људи са различитих говорних подручја учињен је упоредо са развојем рачунарских иновација, односно специјализованих софтвера. Тако су настали програми за језичко превођење (енгл. *language translation*). Међутим, убрзо се показало да је добар и прецизан програм готово немогуће направити. Примећено је да су програми приликом превођења са једног језика на други, преводили речи и фразе, али право семантичко значење појединих реченица, а посебно ширих конструкција текста, нити један програм није успео да обухвати. Потреба за једним заједничким језиком, који би постао језик глобалне комуникације и даље је постојала, без обзира на половична решења која су наведени покушаји донели.

Савремени глобализациони процеси, захваљујући којима се различити и међусобно веома удаљени делови света повезују у јединствени субјективитет кога прожима све гушћа мрежа веза и односа – глобалну (светску) друштвену заједницу – изнедриле су, готово спонтано, прихватање истоветног комуникационог кода ради споразумевања међу разноликим народима и културама широм света. Профилисање новог заједничког средства споразумевања довело је енглески језик у само средиште социо-лингвистичке праксе и науке, несумњиво га успостављујући као *lingua franca* нашег доба.² Без обзира на то да ли говоримо о

² Латински израз *lingua franca* користи се да означи заједнички језик чија је употреба раширена међу људима и у регионима где се говоре различити матерњи језици; у буквалном преводу са латинског овај израз значи „франачки језик“, како се у Средњем веку називала упрошћена мешавина италијанског и француског језика (нарочито жаргона) у

међународној економији, функционисању важних међународних политичких институција и организација, или о културном, спортском, научном или било којој другој међународној размени или сарадњи, данас је она готово немогућа без доброг познавања енглеског језика.

Историјски разлози прихватања енглеског језика у међународним размерама

Није необично, а ни ново, да се потреба за међусобним споразумевањем у међународним релацијама, јавила од када и сами међународни односи. У различитим историјским периодима и околностима, различити језици су доминирали у међународној комуникацији. Најранију употребу у том смислу имали су старогрчки и латински језик, који су коришћени као средство међусобног споразумевања у античко време грчких градова-државица (полиса), односно у читавом ондашњем свету Римске империје. Касније, током средњег века грчки језик се одржао у подручју Византијског царства, док је латински, захваљујући пре свега јаком утицају Католичке цркве, опстао још читав миленијум после распада Римског царства, као доминантни језик међународног комуницирања међу средњовековним државама средње и западне Европе. Латински језик је, у појединим областима, свој примат задржао све до новијег доба, што се нарочито односи образовне институције (све до XIX века, латински је био најважнији језик у већини европских школа) и на Католичку цркву (поред италијанског, латински је и данас званични језик Ватикана).

Крајем средњег и почетком новог века, са развојем трговине, италијански језик се употребљавао, не само у трговачким центрима где је овај језик био матерњи (Ђенова, Венеција, Фиренца и др.), него и у многим градовима медитеранског подручја, у које се често путовало из Европе и у које су се преносиле италијански језик и култура. Са процватом ренесансне културе, за многа дела литературе, филозофије, науке и уметности коришћен је италијански језик, да би се недуго по свом настанку овај културни покрет раширио и у другим деловима Европе и тамо развијао у другим културолишким и језичким специфичностима (Француска, Немачка, Енглеска, Шпанија, Португалија и др.). Не треба занемарити ни јак утицај немачког језика, који је био веома заступљен у земљама централне Европе, нарочито у периоду Светог римског царства, монархије под управом немачких краљева, која је трајала све до почетка XIX века.

крајевима источног Медитерана где су Французи и Италијани пристизали као крсташки освајачи или трговци.

Улогу језика који се у међународном комуницирању највише користи и који добија централно место у овој области, француски језик преузима од ХВИИ века. Примат француског језика у међународним односима остварен је захваљујући водећем месту које је француска држава имала у развоју међународних, а нарочито дипломатских односа (Француска се често назива колевком дипломатије). Нарочиту бригу о очувању и развоју француског језика показао је француски државник, премијер и дипломата, кардинал Ришеље (*Armand Jean du Plessis de Richelieu*, 1585 – 1642), коме се приписује заслуга оснивања Француске академије, институције основане са задатком да уједначи и усаврши француски језик, а она је ту улогу задржала и до данас. Осим тога, Ришеље с сматра једним од утемељивача француске дипломатије (и дипломатије уопште), што објашњава зашто је француски језик убрзо постао језик дипломатије и међународних односа.

Француски језик је одржао водећу улогу у међународном комуницирању све до завршетка Другог светског рата, али и дуго после тога. Многе значајне међународне институције користиле су француски као званични језик у свом раду, па су тако, све до уласка англосаксонских земаља у Европску заједницу, Велике Британије и Ирске, 1973. године, француски и немачки били једини званични језици најзначајније интеграције европских држава. Занимљиво је да су неке међународне институције, и поред данашње глобалне доминације енглеског језика, као званични језик задржале француски. Највећа међународна организација задужена за међународни поштански саобраћај, Светски поштански савез (фр. *UPU – Union postale universelle*), са седиштем у Швајцарској, која данас окупља чланство од 188 држава света³, као званични језик и даље користи француски, док је енглески језик уведен као радни тек 1994. године⁴, иако ова организација постоји још од 1874. године када је у Берну потписана Поштанска конвенција.

Јасно је да питање о томе који ће од познатих језика постати доминантно средство комуникације у међународним оквирима, није условљено никаквим лингвистичким, па ни културолошким околностима, или евентуалним једноставностима у говору или писању неког језика. Језик не постаје глобални због своје погодне структуре, обима вокабулара или разноврсне литературе.

Пре свега, ту је реч о склопу одређених историјских, политичких и економских околности на међународној сцени, које се рефлектују и на

³ Према Статуту ове организације свет је “јединствена поштанска територија за узајамну размену поште”.

⁴ http://www.upu.int/about_us/en/languages.shtml

„избор“ језика који постаје универзално или шире (опште) прихваћено средство комуникације. Из истих разлога, до наметања енглеског језика као доминантног у међународним односима, није могло доћи, као што је то утврђено, „без остваривања доминантне позиције на основу моћи, било политичке, војне или економске“ (Crystal, 1997: 5). И док је у ранијим историјским периодима, фактор војног преимућства био од пресудне важности – језик Старе Грчке важио је за језик међународне комуникације пре више од 2000 година – али, „не због врхунске мудрости Платона или Аристотела, већ због стреле и мача Александра Македонског“ (Crystal, 1997: 7), доминација енглеског језика у савременом свету ослонена је у највећој мери на економске и политичке факторе.

У првим деценијама XX века, са појавом мултинационалних компанија у англосаксонским државама и истовремено са улагањима која су омогућила развој савремених средстава комуницирања (телеграфа, телефона, радија, као и омасовљења штампе), дошло је до пораста активности као што су јавно оглашавање и рекламирање и у међународним оквирима.⁵ У то време, енглески језик је почео да заузима значајније место и у међународним односима који су имали примарно политички карактер. По завршетку Првог светског рата, Версајски мировни уговор, који је потписан 1919. године је, осим на до тада прихваћеном језику међународних односа и дипломатије – француском, написан и на енглеском језику. С једне стране, то је значило одавање признања једној од победница, Великој Британији, којој су тим уговором, између осталог, на управу додељене и значајне колонијалне територије (Палестина, Ирак, делови Камеруна и Тогоа и др.), чиме је је њен утицај проширен и на ова подручја. Са друге стране, писањем овог важног међународног документа на енглеском језику, омогућено је уважавање САД као све респектабилније силе у међународним односима.⁶ Као једна од последица оваквог развоја ситуације, упоредо са јачањем утицаја Велике Британије и САД у међународним односима, развијале су се и добре основе за већу присутност енглеског језика како у дипломатским, тако и у економским, културним и свим другим односима интернационалног карактера и међународном комуницирању уопште.

⁵ Да је економски фактор један од пресудних чинилаца у ширењу утицаја и значаја неког језика, већ је потврђено на примеру Велике Британије (која је крајем XVIII и почетком XIX века забележила изузетан економски и технолошки напредак – период познат под називом Викторијанско доба, када је Британско царство било на врхунцу своје моћи).

⁶ О растућем значају САД у међународним односима и утицају који је та чињеница имала на распрострањавање енглеског језика, говорило се још раније. У одговору на питање коју појаву сматра најважнијим фактором модерне светске историје, немачки војсковођа Бизмарк још давне 1898. је приметио: „То је чињеница да Северна Америка говори енглеским језиком.“ (Crystal, 1997: 77)

Прави процват енглески језик доживљава по завршетку Другог светског рата, све више потискујући из употребе француски, као некадашњи језик дипломатије и међународних односа. Иако захваћене таласом деколонизације и стицања националне самосталности, који је уследио у послератним деценијама, у земљама које су сачињавале некадашњу британску империју, енглески језик је опстао у употреби, не само међу становништвом које се образовало у школама на енглеском језику, већ и као званични језик државних институција бивших колонија Велике Британије. Чињеница да је енглески језик био прихваћен у многим, иако географски веома удаљеним крајевима света (у саставу Британске империје у различитим периодима њеног трајања било је око једне четвртине планете, односно више од 90 држава и територија) (Ur: Brown, Louis, 1999), од којих су 13 америчких колонија, затим Канада, Аустралија, Нови Зеланд, Хонг Конг, Индија, Сингапур, Судан, Јужна Африка, Нигерија, Уганда и Египат, неке од највећих и најпознатијих), разумљива је ако се има у виду нешто блажа британска политика према становништву и државама које су постајале њени колонијални поседи. За разлику од других колонијалних сила (Француске, Холандије, Шпаније и др.), британски колонијални утицај у многоме се огледао и у делимичном просвећивању домаћег становништва и преношењу британског утицаја на начин који је подразумевао копирање британских политичких институција, организовања друштвеног живота и других мера којима се позиција домаћег становништва није сводила на улогу пуког експлоатисаног робља, а друштвено-политички живот је донекле попримао одлике цивилизованог живљења, по узору на уређене европске друштвене и политичке системе. У таквим условима, енглески језик није морао бити тако сурово наметан, а отпор локалних култура за његово учење и коришћење био је знатно умањен. Самим тим, ни ослобађање ових простора од британске колонијалне управе није значило укидање и брисање енглеског језика из политике, културе, образовања и свакодневице домаћег становништва. Напротив, енглески језик се у овим државама одржао све до данас, чему је посебно погодновало и оснивање заједнице земаља бивших британских колонија, Комонвелта, чиме се и кроз институционалне путеве и непрекидне односе њихове међусобне сарадње и сарадње са матицом – Великом Британијом, одржава експанзионистичка логика енглеског језика и његова доминирајућа позиција у великом броју држава.

Друга важна послератна околност која је погодовала успону енглеског језика на ниво најважнијег језика који се најраспрострањеније користи у међународној заједници, била је јачање позиције САД. Заправо, током друге половине XX века, супремацију Америке као економске

и политичке глобалне суперсиле лако је следила супремација енглеског језика. Политика интервенционизма и све јачег уплитања ове земље у унутрашња питања других суверених земаља, оснажила је позицију енглеског језика, који је постао *condicio sine qua non* међународног комуницирања и међународних односа. Истовремено, све гушћа мрежа међународних економских веза међу државама, компанијама и другим за ову област релевантним субјектима, од којих су многе подстакнуте најразвијенијим државама, предвођеним САД, упућивала је на потребу да се у међународном комуницирању усвоји језик који ће сви разумети, сви говорити и користити на начин који ће отклонити неспоразуме и неразумевања, и олакшати пословање у међународним оквирима. Истовремено, моћ медија достигла је до тада незамисливе размере, нарочито са експанзијом телевизије, па су програми емитовани на енглеском језику са лакоћом прелазили националне границе. Индустрија филмова и музичка индустрија у експанзији, подстакле су развој масовне културе и масовне потрошње на светском нивоу, чиме је феномен ширења енглеског језика (пored полазне економске) остварио и ширу, социолошку заснованост. Тиме је енглески језик остварио примат не само у економији и политици, већ и у култури, спорту, науци, технологији, музичкој и филмској уметности, као и свакодневной комуникацији милиона људи широм света. Коначно, све то учинило је да енглески језик буде препознат као истински глобални *lingua franca* савременог доба.

Савремена слика доминације енглеског језика

Праћен, али и оличен у процесима глобализације (која је државе и народе увела у непрекидну трку за конкурентнијом привредом и што квалификованијом радном снагом, која се између осталог вешто служи глобалним језиком), енглески језик је до данашњих дана, остварио не само доминантну, него (сходно логици америчке спољне политике из последњих неколико деценија), може се рећи хегемонистичку позицију, која више није само међународног, него и глобалног обима. Размере утицаја који енглески језик има на савремени свет су толике да је чак проглашен својеврсни „тријумф енглеског језика на светској сцени“ (Graddol, 2006: 58).

Када кажемо да неки језик има статус глобалног, то не значи да сви људи на свету користе или познају тај језик. Међутим, социолингвистичке анализе о остваривању доминантне позиције неког језика у међународним размерама, показују да је статус глобалног језика могућ онда када тај језик „добие посебну улогу и место који су препознатљиви у свакој земљи“ (Crystal, 1997: 2). Да би се то догодило, требало би да

буду испуњена два најважнија услова: један представља одлуку тих земаља да прихвате неки језик као званични, а други увођење тог језика, кроз образовни и школски систем, као најважнијег другог (односно првог страног) језика.

Увођење неког језика као званичног, значи обезбеђење његове уставне гаранције и примену кроз систем државних институција, администрацију, судове, медије, школе и др. Статус званичног језика истовремено може имати два или више језика, нарочито у државама са мултинационалном структуром, па је највишим правним актом тих земаља гарантована и мултилингвална равноправност (Авганистан, Белгија, Белорусија, Боливија, Бурунди, Чад, Цибути, Екваторијална Гвинеја, Филипини, Финска, Хаити, Индија, Индонезија, Ирска, Источни Тимор, Јужноафричка Република (осим енглеског, признају још 11 локалних језика за званичне), Канада, Камерун, Кенија, Кипар, Киргистан, Комори, Луксембург, Мадагаскар, Малави, Малта, Маршалова Острва, Нови Зеланд, Палау, Перу, Руанда, Самоа, Сејшели, Сингапур, Свазиленд, Швајцарска, Танзанија, Тонга, Тувалу, Вануату и Ватикан). Данас у свету постоји 51 држава, у којима је енглески језик усвојен као званични. То практично значи да, уз одређена одступања и могућност вишејезичности држава, на Земљи живи око две милијарде људи који се у институцијама своје земље могу служити енглеским језиком. (Табела 1)

Држава	Број становника
Антигва и Барбуда	69 708
Аустралија	20 264 082
Бахами	303 770
Барбадос	279 912
Белизе	287 730
Боцвана	1 639 833
Доминика	68 910
Фиџи	905 949
Филипини	89 468 677
Гамбија	1 641 564
Гана	22 409 572
Гренада	89 703
Гвајана	767 245
Индија	1 095 351 995
Ирска	4 062 235
Израел ⁷	6 352 117

⁷ Мада енглески језик није званични (*de iure*), Израел је прихватио његову употребу као званичног језика.

Јамајка	2 758 124
Јужноафричка Република	44 187 637
Канада	33 098 932
Камерун	17 340 702
Кенија	34 707 817
Кирибати	105 432
Лесото	2 418 393
Либериа	3 042 004
Малави	13 013 926
Малта	400 214
Маршалова острва	60 422
Микронезија	108 004
Намибија	2 044 147
Нигерија	131 859 731
Нови Зеланд	4 076 140
Палау	20 579
Папуна Нова Гвинеја	5 670 544
Самоа	176 908
Сејшели	81 541
Сијера Леоне	6 005 250
Сингапур	4 492 150
Сједињене Америчке Државе ⁸	298 444 215
Соломонова острва	552 438
Света Луција	168 458
Свазиленд	1 136 334
Свети Кристофер и Невис	39 129
Свети Винсент и Гренадини	117 848
Танзанија	37 445 392
Тонга	114 689
Тринидад и Тобаго	1 065 842
Тувалу	11 810
Уганда	28 195 754
Вануату	208 869
Велика Британија ⁹	60 609 153
Замбија	11 502 101
Зимбабве	12 236 805
УКУПНО:	2 001 480 436

Табела 1: Државе у којима се енглески језик користи као званични

⁸ Устав САД не прописује ни један језик као званични (статус енглеског као званичног језика признат је у 30, од 50 америчких држава), али се због преобладајуће употребе енглеског језика на тлу ове државе, она морала наћи на овој листи.

⁹ Велика Британија нема писаног устава у коме би употреба енглеског била озваничена.

Други начин, на који неки језик остварује посебно место у друштву, јесте његово увођење у образовне и школске системе. Путем учења страног језика он не остварује статус званичног, али постаје језик који деца уче у школи или одрасли који желе да знају неки страни језик. Људи изучавају стране језике из различитих разлога: од потребе за професионалним усавршавањем и непосредне користи које знање језика доноси у обављању спектра најразличитијих свакодневних послова и активности, па до развоја опште културе или радозналости.

Ипак, у савременом глобализованом свету, од свих других језика енглески језик се издвојио не само као наметнути услов неопходан уколико желимо да комуницирамо „са светом“, већ и као доминантна потреба и вољно опредељење модерног човека који жели да буде добро информисан, укључен у токове савремене светске привреде, политике или културе, оног који себе одређује било као одговорног грађанина, радника или потрошача.

У више од стотину земаља савременог света (међу којима и најмногољудније државе света, као што су Кина, Египат, Аргентина, Бразил, Русија, Немачка, Шпанија, Судан, Либија, Тајланд, Грчка, Швајцарска и др.), у програмима школског образовања први страни језик који се уводи у школама је, у највећем броју случајева, енглески. (Crystal, 1997: 2). У већини европских земаља, енглески језик је широко распрострањен у школама. У далеко највећем проценту школа¹⁰ (91-100%) енглески језик је заступљен у Норвешкој и Аустрији. Следе их Шпанија (81-90%), Шведска и Италија (71-80%), Финска и Естонија (61-70%), Летонија (51-60%), Исланд, Данска, Литванија, Пољска и Грчка (41-50%), Португалија, Француска, Холандија, Чешка и Румунија (31-40%), Мађарска, Словачка и Бугарска (21-30%) и Немачка и Белгија (11-20%). (Graddol, 2006: 90).

Пораст броја људи који уче енглески језик је евидентан, а процене су да ће у периоду од 2015. до 2020. бити око две милијарде људи који уче енглески као први страни језик. (Graddol, 2006: 14). Ако се овај импозантни податак увећа бројем оних људи који већ у овом тренутку имају одређено знање енглеског језика (а процене се крећу око једне милијарде), може се доћи до закључка да ће у најскоријој будућности готово половина светске популације говорити, писати, разумети, или се активно користити енглеским језиком. Поређења ради, 1952. године у свету је било 250 милиона људи са знањем енглеског језика (оних којима енглески није матерњи) (Crystal, 1997: 25). Све ово, илуструје брзину

¹⁰ Подаци се односе на основне школе за 2002. годину.

и обим промена у порасту броја људи који с лакоћом могу да комуницирају било где на свету да се задесе. Ни један други језик не може да се мери наведеним резултатима, а какве ће далекосежне политичке, социјалне, економске и културолошке последице то имати, остаје предмет неких будућих анализа.

Области у којима је енглески језик остварио доминантну позицију

Енглески језик је остварио превагу у неким од најважнијих области као што су:

1) Међународне (политичке) институције и организације

Многе међународне институције и организације, које су основане по завршетку Другог светског рата, као свој званични језик увеле су енглески. Најзначајнију и по чланству најбројнију представља организација Уједињених нација (са великим бројем помоћних тела и мањевише самосталних организација) чији званични језици су, осим енглеског, француски, шпански, кинески, руски (уведени приликом оснивања УН) и арапски (додат 1973. године). Међутим, Секретаријат ове организације (на чијем је челу Генерални секретар УН) користи само два од шест званичних језика – енглески и француски.

Можда још уочљивије од организације Уједињених нација, где констатација да се званично признаје равноправност статуса свих шест језика, донекле замагљује стварно стање (пре свега због званичних писаних докумената који се паралелно преводe), у европским међународним институцијама и организацијама, ствари су много јасније. Процене иду чак тако далеко да се тврди да 99% европских институција наводи енглески као свој званични језик, док је то са француским случај око 63%, а немачким око 40%. (Graddol, 2000: 8). Француски језик још једино може, до извесне мере, да парира употреби енглеског језика у међународним институцијама и организацијама, али је његов значај у драматичном паду од времена завршетка Другог светског рата и оснивања УН.

И друге политичке иницијативе и организације у савременом свету, у великој мери се ослањају у свом раду на употребу енглеског језика – од институција Европске уније (у којој су све до уласка Велике Британије у тадашњу Европску економску заједницу, 1973. године, званични језици за комуникацију међу земљама чланицама били француски и

немачки), НАТО пакта, Комонвелта, ОПЕС-а, ASEAN-а, ЕФТА-е, па све до разних врста ванредних и *ad hoc* дипломатских активности (преговора, конференција, самита, скупова, форума и сл.).

2) Међународни бизнис и економија

Енглески језик овладао је и многим међународним финансијским институцијама, које су га прихватиле као званични. Нарочито значајан утицај у томе имале су САД, које су у периоду после Другог светског рата, допринеле њиховом оснивању и утемељењу најважнијих међународних финансијских и монетарних институционалних оквира (система правила, процедура и институција у оквиру ММФ-а и Светске банке). Истовремено, спроводећи Маршалов план за обнову Европе после Другог светског рата, САД су обезбедиле присуство у процесима економске реконструкције и либерализације у државама које су традиционално биле централистички оријентисане, са значајном улогом државе у вођењу и планирању економског и привредног развоја земље. Упоредо са прихватањем принципа либералног концепта привредне политике, слободнијег протока капитала, робе, знања и културе, ширио се и утицај енглеског језика.

У савременој светској економији и растућем присуству транснационалних компанија, од којих велики број потиче из земаља у којим је енглески матерњи или језик којим се служи већина домаћег становништва, многе речи енглеског порекла су се одомаћиле и постале део уобичајеног „бизнис жаргона“. Осим поменуте речи бизнис која је енглеског порекла, а која је и у нашем језику у новије време чешће у употреби од домаће речи којом се означава пословање, или друге поједине активности које су у вези са економијом и привредом (трговина, банкарство, рекламирање и др.), и многи други изрази постали су део вокабулара људима којима енглески није матерњи¹¹ (менџмент, клијент, маркетинг, адвертајзинг, бренд, таргетирање и сл.).

3) Издаваштво и медији

Енглески језик преовладава у делатностима као што су штампа (дневна, недељна, месечна и друга периодична и специјализована издања), рекламе (постери, билборди, термини на електронским медијима и други рекламно-пропагандни материјали), телевизијски и радио програми (информативни, забавни, образовни, спортски и други садржаји, а нарочито они који се емитују путем сателита и публици којој енглески

¹¹ Често замењујући домаће речи, чак и ако адекватни преводи постоје, што је чест повод за расправе међу стручњацима (лингвистима), као и у широј јавности.

није матерњи језик, али је сасвим извесно да ће их на том језику разумети највећи број слушалаца или гледалаца), филмска индустрија (доминација америчке, посебно холивудске филмске индустрије) и музичка продукција. Занимљиво је да су и медији, као што је најпознатија арапска медијска кућа Ал Џазира (*Al Jazeera*) лоцирана у Дохи (Катар), од 2006. почела емитовање свог двадесетчетворочасовног програма на енглеском језику. Истовремено, мада се поједине регионалне иницијативе реализују на плану оснивања медијских кућа које би биле адекватан пандан глобалним станицама, попут CNN-а, ВВС-а и других (једна од њих је латиноамеричка телевизијска станица *Telesur*, отворена 2005. у Каракасу (Венецуела)), то не утиче битније на чињеницу да је енглески језик и даље језик глобалног медијског домета.

4) Образовање

Енглески је постао и најважнији језик „међународног образовања“, пре свега кад је реч о високообразовним институцијама и системима, који у условима глобализације више нису оријентисани искључиво на локални или национални ниво (као што је то била ранија пракса и традиција универзитета). Образовање је постало глобализовано, а студенти су потенцијално сви они који имају потребу, жељу и наравно средства, да се школују на престижним универзитетима у свету. Није случајно да је енглески језик и у овој области заузео најистакнутије место, ако ни због чега другог, онда свакако због тога што се међу најбоље рангираним светским универзитетима већ деценијама уназад налазе универзитети англосаксонског говорног подручја (првих двадесетак универзитета на овим листама су амерички и два најпознатија британска универзитета).

Други важан фактор који је помогао да енглески постане глобални академски језици, јесу процеси који су омогућили већу мобилности студената, односно олакшали могућности да се школовање настави (или започне) на иностраним универзитетима (као што је Болоњски процес, који је обухватио 45 земаља). Један од пресудних услова за студирање у иностранству постао је знање енглеског језика, а ту је прилику искористило чак 53% студената којима енглески није матерњи језик. Бројност студената који студирају на другим језицима далеко је испод ових вредности: француски језик - 11%, немачки – 9%, кински – 5%, руски и јапански - по 3%, сви остали језици – 16%. (Graddol, 2006: 76)

Значај енглеског језика у образовању постаје још очигледнији ако се има у виду да је приступ (нарочито актуелној) литератури, могућ углавном уз услов познавања енглеског језика. У периоду од 1750. до

1990. године, чак половина научне и стручне литературе написана је на енглеском језику (Crystal, 1997: 73). Примат енглеског језика посебно изражен у научним областима које су се интензивно развијале последњих деценија, односно тамо где се примена најновијих научних достигнућа могла непосредно одразити на економију – природним и техничким наукама. Илустративно је да су енглески језик прихватили и немачки научници и истраживачи и то у области техничких наука, у којима су традиционално на водећим позицијама у свету (физика 98%, хемија 83%, биологија и психологија 81%, математика 78% итд.). (Gradol, 2000: 9)

5) Поштански, телеграфски и телефонски саобраћај

Још од времена када се поштански, телеграфски и телефонски саобраћај појавио као начин комуницирања људи на великим удаљеностима, отпочела је доминација енглеског језика у међународном комуницирању. На то су свакако утицале неке опште (економске и политичке) околности које су енглески језик поставиле на прво место по значају у међународном комуницирању, као и техничке могућности и развој инфраструктуре која је била изум најразвијенијих англосаксонских земаља (Американац Самјуел Морзе изумео је електрични телеграф, Шкотланђанин по рођењу, касније канадски имигрант Александар Бел, изумео је телефон, први трансатлантски подводни оптички кабл постављен је између америчког континента и британске територије, у чему су британске компаније још дуго задржале примат итд.). Кад је о поштанском саобраћају реч, значајан је и податак да је (иако се не може са сигурношћу утврдити постотак писама који се пише енглеским језиком, јер око 15% америчких грађана говори неки други матерњи језик) укупан број поштанског саобраћаја само на територији САД-а (око 165 милиона писама годишње) већи него укупан обим поштанског саобраћаја у земљама не-енглеског говорног подручја заједно, на основу чега се да закључити да се чак 40% писама у свету пише на енглеском језику. (Crystal, 1997: 105)

У новије време СМС (*Short Message Service*) и ММС (*Multimedia Message Service*) поруке постале су веома раширен начин саопштавања кратких информација и комуницирања, нарочито међу млађом популацијом. Илустрације ради, према неким проценама само у току 2008. године у свету је послато око 4,1 трилиона СМС порука¹², због чега је овај сервис избио на прво место листе најчешће коришћених апликација. Међу људима који не говоре истим матерњим језиком, као и у дру-

¹² <http://www.itu.int/osg/spu/publications/digitalife/docs/digital.life-chapter3.pdf>

гим областима, енглески је и овог пута преовлађујуће средство споразумевања.

6) Интернет

Ипак, најочигледнија (а вероватно и најзначајнија) је доминација енглеског језика у савременом међународном комуницирању је остварена на интернету. Било да се као релевантан посматра: а) број људи који интернет користе уз помоћ енглеског језика (где истраживања показују да је крајем 2004. године¹³, 35,2% корисника интернета било са енглеског говорног подручја; од преосталих 64,8% корисника у свету са подручја која су означена као не-енглеска 35,7% је било из европских, а 32,3% из земаља азијског континента¹⁴), или б) процентуални однос садржаја интернет сајтова, који је написан (направљен) за кориснике на енглеском или неком другом језику (где се такође примећује доминација енглеског језика: процене су да је око 80% садржаја на интернету на енглеском језику (Crystal, 1997: 105), што се слаже са истраживањем организације *Online Computer Library Center (OCLC)*¹⁵, које је показало да је 72% сајтова на светској мрежи на енглеском, а да је следећи по заступљености немачки, са тек 7%¹⁶) – закључак је јединствен. Енглески језик заиста представља језик интернета, а тиме и модерних комуникација. Због тога, препорука да „ако хоћемо да искористимо све предности интернета, постоји само један начин да у томе успемо: да научимо енглески језик“¹⁷, заиста вреди.

7) Наука и технологија

Још од времена иновација и изума индустријске револуције, који су омогућили искоришћавање енергије угља, воде и паре за рад машина, проналажење нових материјала, технике и опреме за производњу, новина у саобраћају и транспорту робе и људи, енглески језик је присутан и у овој области. Можда је у овом пољу најочигледнија веза између економског раста и развоја неке нације, са наметањем њеног језика другим народима широм света. Када је крајем XVIII и почетком XIX века Велика Британија забележила најбржи економски раст, највећи број иновација и изума индустријске револуције (искоришћавање енергије угља, воде и паре за рад тешких машина, проналажење нових материјала, техника и

¹³ Истраживање спроведено од стране агенције Глобал Реацх, www.глобал-реацх.биз

¹⁴ www.global-reach.biz

¹⁵ www.oclc.org

¹⁶ Чак и када је садржај сајтова представљен двојезично или вишејезично, други језик је готово увек енглески.

¹⁷ <http://www.nytimes.com/ref/membercenter/nytarchive.html>

опреме за мануфактурну производњу, новине у транспорту, и др.) потекао је управо из ове земље. Забележено је да се њено становништво удвостручило током овог периода, а многи познати научници и индустријалци тога доба радили су и живели у Великој Британији (Џејмс Ват, Џорџ Стивенсон, Мајкл Фарадеј, Вилијам Сименс и други). Постало је очигледно да су последице које је научно-технолошки напредак имао на међународни значај језика далекосежне. Јер, ако сте хтели да дођете до ових нових сазнања и да их примените у привреди усвоје земље – требало је да савладате енглески језик.

Није протекло много времена када је нешто слично почело да се дешава на другом крају света, у САД-у. Почетком XIX века САД су и по броју становника (скоро 100 милиона) и по брзини свог економског раста претекле све западноевропске земље. Предводници америчког процвата били су Бенџамин Френклин, Томас Едисон, Самјуел Морзе и други, а Америка је магнетски привлачила и многе научнике са других континената.¹⁸

Директна последица технолошка и економске експанзија две водеће силе света, Велике Британије и САД-а била је да је половина научне и стручне литературе у периоду од 1750. до 1990. године написана на енглеском језику. (Crystal, 1997: 73) Како је велики број техничких изума и њихових проналазача долазио из земаља англосаксонског говорног подручја, логично се и велики број термина усталио као називи чије је порекло из енглеског језика. Постепено, са распрострањем и применом технологија и изумитељских подухвата, и употреба енглеских назива постала је уобичајена. Имплементација нових техничких и технолошких решења подразумевала је упознавање са могућностима и карактеристикама иновације, а најбољу могућу обуку давали су управо они који су је изумели и први применили, и то на свом матерњем језику – енглеском.

У савременом добу, још је израженија „лингвистичка револуција“ која је настала упоредо са информатичком револуцијом и масовном применом рачунара и савремених информационо-комуникационих средстава и технологија. Енглеске речи као што су и-мејл, даунлодова-ти, провајдер, Фејсбук, софтвер, хардвер, фајл, фолдер, браузер, бек-ап,

¹⁸ У прилог повољним условима за развој науке и технике у САД иде и чињеница да се наука и уметност штите највишим правним актом те земље – Уставом САД (усвојеним још 1787. године), међу надлежности Конгреса убраја се и право те институције да „унапређује науку и корисне уметности обезбеђујући писцима и проналазачима на ограничено време искључиво право на њихове списе и изуме“ (Устав САД, Члан 1, Одељак 8 – Овлашћења Конгреса).

десктоп, лаптоп, драјвер, скроловати и многи други, нису више познати само уском кругу стручњака, већ су постали опште прихваћени и, што је са аспекта глобалног језика још значајније, опште разумљиви изрази.

8) Међународна путовања и туризам

У историјском погледу, кретање и путовање људи одувек је био најзначајнији начин преношења неког језика у нова подручја. У савременом свету мобилност људи је све израженија. Било да је реч о путовањима ради обављања неког посла, учествовања или праћења спортских и других манифестација, учествовања на научним скуповима, конференцијама и сличним академским активностима, или туристичким обиласцима, па и међународним војним интервенцијама, људи релативно лако прелазе велике раздаљине (и по неколико хиљада, или чак десетина хиљада километара) и одлазе у друге земље. Пораст броја људи који путују у иностранство је евидентан, о чему сведоче и подаци Светске туристичке организације¹⁹ да је број међународних путовања на годишњем нивоу достигао готово милијарду (у 2008. години остварено је око 922 милиона путовања на међународним дестинацијама²⁰)

Интересантно је, међутим, да статистике показују знатно већи број међународних путовања на релацијама које повезују земље са неенглеског говорног подручја. Међу најпосећеније дестинације спадају Француска, Шпанија, Кина, Италија, Велика Британија, Турска, Немачка, Малезија и Мексико. Са друге стране, највише туриста традиционално долази из САД-а, Шпаније, Француске, Италије, Кине, Немачке, Велике Британије, Аустралије, Турске и Аустрије. Путовања држављана којима енглески није први говорни језик, према овим показатељима, чине чак три четвртине укупних интернационалних путовања. (Graddol, 2006: 29) Та чињеница још једном је навела на закључак о растућој потреби за заједничким „средством“ споразумевања, у различитим приликама – када треба добити различита туристичка обавештења, на аеродромима, железничким и аутобуским станицама, у такси службама, хотелима, ресторанима и другим местима која туристи посећују – из чега се, као решење, енглески језик опет потврдио као језик глобалног комуницирања.

---

¹⁹ *World Tourism Organization*, <http://www.unwto.org>

²⁰ UNWTO World Tourism Barometer, June 2009 (Извештај исте организације из јануара 2010. показује пад броја иностраних путовања (на 880 милиона у 2009.), што се објашњава насталом економском кризом, као и отказивањем путовања због проблема са претешом пандемијом птичијег, а онда и свињског грипа. Ипак, све су индиције да генерални тренд развоја међународног туризма и пораста броја људи који путују у иностране земље, неће трајније бити заустављен.)

Закључак

Постављени циљ овог рада био је детерминисање најважнијих процеса и фактора који су омогућили да се енглески језик са нивоа употребе на локалном, регионалном или националном нивоу, рашири у виду истинског глобалног језика за споразумевање у савременом свету. Утврђивањем историјских околности које су томе претходиле, као и уочавање промена у савременом међународном комуницирању и најважнијих области у којима је енглески језик однео превагу, као резултат рада изводи се закључак о енглеском језику као истинском *lingua franca* савременог света и савременог комуницирања. Имајући у виду новонастале околности које су дошле до пуног изражаја у склопу укупних глобализацијских кретања, оправдана је претпоставка да ће без познавања енглеског језика, укључивање и праћење главних међународних токова и збивања, бити отежано или успорено. Било да је реч о разноврсним економским активностима, вођењу преговарачких процеса или обављању свакодневних активности, па све до онога што зовемо слободним временом, познавање енглеског језика се поставља као неопходан услов.

Литература:

1. Baylis John, Smith Steve, Owens Patricia (2008): *The Globalization of World Politics*, Oxford University Press Inc, New York
2. Brown Chris, Ainley Kirsten (2005): *Understanding International Relations*, Palgrave MacMillan, London
3. Crystal David (1997): *English as Global Language*, Cambridge University Press
4. Brown Judith M, Louis W. M. Roger (1999): *The Oxford history of British Empire – the Twentieth Century*, Oxford University Press Inc, New York
5. Dimitrijević Vojin, Stojanović Radoslav (1996): *Međunarodni odnosi*, Službeni list SRJ, Beograd
6. Gidens Antoni, Hanton Vil (2003): „Ko se boji globalne kulture“, u *Na ivici – živeti sa globalnim kapitalizmom*, Plato, Beograd
7. Graddol David (2006): *English Next – Why Global English May Mean End of „English as a Foreign Language“*, British Council, London
8. Graddol David (2000): *The Future of English?*, British Council, London
9. Held David et. al. (1999): *Global Transformations, Politics, Economics and Culture*, Polity Press Cambridge
10. Lewis M. Paul (2009): *Ethnologue: Languages of the World*, Dallas, Texas, USA
11. MacGillivray Alex (2006): *A Brief History of Globalization*, Robinson, London
12. Pavićević Vladimir et. al. (2003): *Aspekti globalizacije*, Beogradska otvorena škola, Dosije, Beograd

13. Pečujlić Miroslav (2002): *Globalizacija: dva lika sveta*, Gutenbergova galaksija, Beograd
14. Radojković Miroљjub (1987): *Međunarodno komuniciranje*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
15. Radojković Miroљjub, Miletić Mirko (2005): *Komuniciranje, mediji i društvo*, Stylos, Novi Sad
16. Robertson Rolan (1992): *Globalization – Social Theory and Global Culture*, Sage, London
17. Stojković Branimir (2002): *Identitet i komunikacija*, Čigoja štampa, Beograd
18. http://www.upu.int/about_us/en/languages.shtml
19. <http://www.itu.int/osg/spu/publications/digitalife/docs/digital.life-chapter3.pdf>
20. www.global-reach.biz
21. www.oclc.org
22. <http://www.nytimes.com/ref/membercenter/nytarchive.html>
23. <http://www.unwto.org>
24. www.ethnolog.com

ENGLISH LANGUAGE – LINGUA FRANCA OF CONTEMPORARY INTERNATIONAL COMMUNICATION

Summary: The subject of this work is understanding of dominant role of English language in contemporary international community in terms of globalization. The focus of the analysis is the increasing influence and interpenetration of different political, economic and cultural influence that is possible thanks to the global spread and acceptance of English as the modern lingua franca of people around the world. To support and confirm the initial hypothesis of work, there is a list of areas in which the English language has prevailed over other foreign languages: international institutions and organizations, international business and economics, publishing and media, education, postal, telegraph and telephone traffic, internet, science and technology, international travel and tourism, etc.

Key words: English, lingua franca, international relations, globalization